

DE NOORD-BRABANDER

Staat- en Letterkundig Dagblad.

ABONNEMENTS - PRIJS

Van de Staat 120
Per post 14.

(Verschijnende driemaal in de week: Dinsdag, Donderdag en Zaterdag.)

ADVERTENTIEN:

15 cents de regel behalve 35 cents zegel

KONINKLIJK STAAT.

ROME 21 juli. Zoo als ik u in mijne laatste brief geteld had, heeft de Burgerwacht hare diensten aangevangen met den lieflijksten ijver en de gehele bevolking heeft zich blijvend onder het gebied dier zedelijke kracht geplaatst, om beschut te zijn tegen elke wanorde en misdadigen aanslag tegen Z. M.

De gouverneur, mgr. Grassetti, op wien, zoo als ik u zeide, regelmatig verdieningen van trouwheid en schuldige zwakte kleefden, heeft hiel ontvangen, om hien, drie uren Rome te verlaten; hij moet inderdaad onmiddellijk na dit stelsel het wijk met vastberadenheid gegeven worden, en waarop niet kon terugkomen worden, zantaken zijn. De heer G. Morandi, pen. leek, is afloopig met de betrekking van pro-gouverneur in de hien behoemd. Deze benoeming is met groote glorie en vertrouwen door het volk vernomen en in den avond zijner installatie, ging eene talrijke menigte door honderden woorden verlicht, de statuten van Rome aan den heer Morandi brengen. De heer Morandi verscheen op het balkon en bedankte het volk voor deze bewijzen van deelneming en vertrouwen, is midden van herhaald applaus en acclamatie. Dezelfde dag van den 18 was getuige der verdediging tusschen het korps karabiniers en het volk, door de burgerwacht verwoordigt.

Men zal ligt besiften welk groot belang voor het volk in de gevangenneuring der voornaamste hoofden der zamenzwering gelegen is. In den avond van den 19 doorzocht men een huis, niet ver van Santa-Andrea-della-Fratta om zekerer Minardi, die aangewezen was als een der voornaamste medewerkers van het komplot, te vatten. De nasporingen zijn tot één ure in den nacht voortgezet. Eene onbetwistbare menigte overdekte de straat van Santa-Andrea-della-Fratta en de omliggende straten. Gelukkig heeft geene wande plaats gehad, ondanks de buitengewone opgewondenheid door het gewigtiger landdurige nasporing veruwaakt. De gouverneur en Pater Ventura, op de plaats aangekomen, hebben de een zijne waardigheid, de andere zijne welsprekendheid gebruikt om deze gedachte zamenstelling hinnen de grenzen te houden. Pater Ventura heeft de meugte aangesproken met al de zachte zijner vaderlandlieve en wolverdende populariteit, zijne woorden werden met een uitbundig gejuich beantwoord. De invloed van den priester, die eerbied aan de orde en wet predikt is omjadu, voornamelijk was het, tot eene zoo goed gestemde bevolking sprekend, welke, sedert eeuwen af duren, aan de ganse wereld een zoo schoon voorbeeld geeft. De erw. pater is reij half een ure door een groote menigte volk, bij fakkellicht, naar zijne woning van Santa-Andrea della Valle teruggeleid.

Gisteren is eene bekendmaking van het nieuwe reglement tegen de koren aangeplakt. De heer Morandi brengt in eene taal vol gele vastberaden-

heid en bewonderenswaardige opofferingheid van het volk en aan alle standen der maatschappij de bruyke rufde van lot over den ijver, der goeder geest; de trouw en de rust der bevolking gedurende de moeylijke omstandigheden, welke doorgestaan zijn. Hij legt tevens den vaster wil aan den dag om mede de meeste bezorgdheid te waken voor den eerbeten der wetten en onwrikbare uitvoering des regts. Al zijne pogingen, vereenigd met den goeden wil des volks en de verknoobtheid der Burgerwacht en der troepen zullen strekken tot het welzijn van het vaderland en de verdediging van den troon van Pius IX den Welbekende.

Deze is de vierde proclamatie, welke den gunstigen invloed op de gemoeederen gemaakt heeft en krachtig mede wil werken tot het behoud der orde en der vengheid.

De kardinaal Ferretti heeft eene bekendmaking in denzelfden zin uitgevaardigd. Hij zegt dat Z. M. hem gelast heeft, aan de bevolking te pausen te vredenheid te betuigen voor het gedrag, het welk zij in deze laatste dagen gehouden heeft, en dat het gouvernement den stelregel zal volgen, welke in het dekreet van amnestie uitgedrukt staat: dat de regvaardigheid de eerste pligt der soevereiniteit is.

Het is van belang aan het publiek bekend te maken dat onder al de aangehouden personen zich geen enkele bevindt, welke tot de zoogenante partij des vooruitgangs behoort. Al de beschuldigten zijn meestal lieden zonder karakter, die door eene onbegrijpelijke zorgeloosheid zonder reïpassen binnengedrongen zijn. Tegen kwamen van Faenza en zijn het uitvaagel der maatschappij. De hoofden schijnen tot eene hogeren stand te behooren. Doch wij willen de ijverige en gemoeidelijke nasporingen des gerechts niet vooruit loopen.

Men verzekert dat de kardinaal Ferretti, zoodra hij berigt had ontvangen van de aankomst van Oostenrijksche versterkingen in Ferrara, aan de ambassadeurs der vreemde mogendheden eene nota heeft doen geworden, waarin hij tegen deze in bezit neming protesteert. De kardinaal zou zelfs in dat stuk de voorbehoudingen vernieuwd hebben welke de kardinaal Gonsalvi, Secretaris van Staat van Pius VII in 1816, deed, betrekkelijk de bepalingen van het Congres van Weenen, waarbij aan Oostenrijk de bevoegdheid gegeven werd om in de sterkten van Ferrara en Comacchio garnizoen te houden.

De Oostenrijksche soldaten, die Ferrara binnengerukt zijn, vreesden, naar luid van eene brief uit Bologna, van door het volk vermoord te zullen worden en schijnen evenwel een voorwendsel te zoeken om opstand te veyekken. Benige vrienden van orde, vaderland en volk hebben eene proclamatie aangeplakt, waarbij vertrouwen en volharding aubevulen worden, en de bewoners van Ferrara beantwoorden daaraan, zij houden zich rustig even als te Bologna en te Ravenna; men verwacht echter nog nieuwe versterkingen van Oostenrijkers.

GREKENLAND.
De verkiezingen zijn in Griekenland afgelopen; zij verzekeerden aan het ministerie eene aanzienlijke meerderheid in de Kamera. De opening der zitting heeft den 22 juli plaats moeten hebben.

WITZENDLAND.
BERN 27 juli. Gisteren heeft het genootschap der Zwitsersche karabiniers, op het schuttersfeest te Glaris vereenigd, een adres aan den Landdag opgesteld, om dezen te danken wegens de genomen besluiten, en te vermanen, zich niet door hetgeen, het de bedreigingen van buiten noemt, te laten afschrikken. Bij de opening der zitting van heden heeft de voorzitter mededeeling van dit adres aan den Landdag gedaan. De afgevaardigde van Neuburg deed opmerken, dat dussdage adressen van gewapende mannen uitgaande, ongepast waren, dat zij den schijn konden hebben als bestemd te zijn om den Landdag vrees aan te jagen, en dat deze daarom weigeren moest dezelve aan te nemen. Maar de voorzitter heeft geantwoord, dat alles wat aan den Landdag gerigt was aan de orde van den dag gebragt en aan deszelfs Beslidsaffigen onderworpen moest worden.

Heden heeft eene nog bruyktere gebeurtenis plaats gehad. De groote vereeniging der Volks-associatie is te Bern gehouden. De kantons Glaris, Waadt, Argau, Baselland hadden er afgevaardigden heengezonden. Het heeft natuurlijk niet aan heugede redevoeringen ontbroken. Ziehier wat besloten is.

1. De uitdrijving der Jesuiten; 2. De uitvoering van het besluit van den Landdag betrekkelijk den *Sunderbund*; 3. De herziening van het eedgenootschappelijk verbond; doch men verklaart, respens dit laatste punt, dat men dezelve langs den wettelijken weg zal trachten te veruyrgen. Dit is nog niet alles; het comitè der volks-associatie, te Bern gevestigd, is benoemd tot dirigerend Comité en belast met de uitvoering der besluiten van de zwitsersche volks-associatie; men heeft het met de noodige volmagt, om in die betrekking te kunnen handelen, voorzien. Deszelfs eerste daad van gezag zal eene proclamatie aan het zwitsersche volk wezen.

— 29. De fondsen bestemd voor de militsaire uitgaven der confederatie, die 9 millioen bedragen, zijn bij derden gedeponneerd te Zurich, te Bern en te Lucern. De staten, die voor de ontbinding van den *Sunderbund* gestemd hebben, willen dat de zich te Lucern bevindende 3 millioen naar Zurich overgebragt zullen worden. Een voorstel, dat morgen bij den Landdag gedaan zal worden, Lucern zal eene stellige weigering en de twee eene bepaalden wederstand daartegen bieden. De betrekkingen tusschen de twee partijen worden dagelijks rijndiger en moeylijker.

ENGLAND.
LONDEN 21 juli. Het getal der tusschen tusschen verkiezingen bedraagt 269.

behooren 150 tot de liberalen, 89 tot de protectionisten, en 53 tot de protectionisten.

De heer Macaulay, een der uitstekendste leden van de ministrie, heeft te Edinburgh moeten onderdoen.

De *Morning Post* dringt een nieuwe reden van uitsluiting tegen den baron de Rothschild voor. Volgens het tory-blad zou de heer de Rothschild niet wettiglijk zitting in het Parlement kunnen nemen, omdat hij een der aannemers is van de laatste leening van 8 millioen.

Het is thans bijna zeker dat de verkiezingen in Engeland ten voordeele van het whig-kabinet zullen uitvallen. De *Morning-Cronicle*, orgaan van Lord Palmerston, heeft reeds het zegelied aan.

SPANJE

MADRID 29 juli. *El Comercio* weder spreekt het gerucht, hetwelk verspreid is geworden nopens eene reis des Koninge naar een der uiteinden van het Vasteland.

De toestand van den oogst stelt het gouvernement in de mogelijkheid om de bepalingen van den 14 en 23 mei, waarbij de uitvoer van granen naar vreemde landen beperkt werd, weder in te trekken. De uitvoer is thans over water en land toegelaten.

PORTUGAL

De laatste tijdingen uit Lissabon van den 20 en 21 juli berigten dat de bevrediging met alle schreden over gansch Portugal vooruit gaat.

FRANKRIJK

PARIS 1 augustus. Men zegt dat H. K. H. de de Koningin van Orleans op dit oogenblik de laatste hand legt aan een werk van wijsbegeerte en geschiedenis, hetwelk zij voor de drukpers bestemt. Personen, die in het vertrouwen der prinses zijn, verklaren dat dit werk schoonheden van de eerste orde bevat.

In *la Presse* leest men: Gisteren is de heer Teste van een begin van hersenontsteking aangevat geworden. Gisteren is hij door vier geneesheeren, welke de minister van binnenlandsche zaken daartoe benoemd had, bezocht geworden. Er moet een rapport uitgebragt zijn over den toestand zijner gezondheid, welke steeds in ergenschap toenemt en doet vreezen dat binnen eenige dagen zijne vervoering naar een gezondheidsgesticht (*maison de santé*) onmogelijk zal worden.

Het schijnt echter dat hij magtiging bekomen heeft om in het gezondheidsgesticht der Neothermes zijnen intrek te nemen.

NEDERLAND

HERTOGENBOSCH 4 augustus.

Bij Zijner Majesteits besluit van den 30 juli 1847, n. 99, is benoemd tot officier bij de arrondissements-regbank te Roermond, mr. P. J. A. M. de Willebois, thans substituut-officier bij de arrondissements-regbank te Breda.

Li. maandag is de verjaardag van Z. K. H. Prins Alexander der Nederlanden bijzonderlijk door de Sociëteit de Unie gevierd. Men weet dat Z. K. H. beschermheer der Handboogschutterij dier stad is. Volgens het aangekondigd programma had op dien dag een wedstrijd onder de schutterijen dezer stad, waarbij ook de schutterij de Vriendschap van Vught uitgenoodigd was. De uitgeloopte zilveren medaille is behaald door den overwinnaar van den dag, den heer Vergeer, van de Schutterij de Heilbotie, vóór genaamd het zwartmikkers Hof. De medaille van aanzienlijke ingezetenen der stad is door de schied. De bouw en den tuin der Sociëteit is het feest en het schoone weder uitgeleef. Het groot en de dag en de avond liepen onder gunstige vreed ten einde.

Op den 28 en 29 juli H. had te Lindhoven op het Instituut van den weled. heer J. H. Ruijter

het examen plaats legende woordigheid van den achtbaren raad der stad, de plaatselijke schoolcommissie en de zamengekomenen ouders der kweekelingen. Het examen liep over de kennis der Hollandsche, Fransche, Hoogduitsche en Engelsche talen, terwijl tevens door keurige uitgevoerde muziekstukken afwisseld werd. De goed gevestigde kunde der kweekelingen in de bovengenoemde talen deden een ieder verbaasd staan en de grondige ervaringheid, welke zij in de kracht en den eigenlijken geest van iedere taal aan den dag legden, deden zien, hoe zeer het van belang is dat eene vreemde taal door onderwijzers worde geleeraard, voor welke dezelve moedertaal is.

Voor al echter trok, onder andere belangrijke deelen, waarover het examen liep, aller aandacht de behandeling der aardrijkskunde in de eerste klassen. Deze gewigtige wetenschap werd op eene zeer breede schaal behandeld en telkens in verband gebragt met de geschiedenis van het rijk, waarover de aardrijkskundige beschouwing liep.

Den 30 juli had de plegtige prijsuitdeeling plaats. Deze plegtigheid, tot welke bijwooning eene aanzienlijke achare zaaengevloed was, werd geopend door de uitvoering van Schillers *Glocke*, muziek van Romberg, keurig voorgedragen door een twintigtal élèves met de onderwijzers. Daarna betrad de Edel Acht, heer v. M., het spreekgestoelte en schetste in eene sierlijke rede, het hooge standpunt der innigting en wees op denzelfden bloei als op het onomstootelijk bewijs, dat die innigting onder de leiding van den heer Ruijter, dat vertrouwen, hetwelk zij genoot, ruimschoots verdiende.

Na dezelve werden door de kweekelingen onderscheidens stukken in de Engelsche, Fransche en Hoogduitsche talen voorgedragen, met eene gepaste vrymoedigheid en echten toon van deklamatie, welke de algemeene goedkeuring wegdroegen. Ook deze voordragten werden door het uitvoeren van eenige muziekstukken afgewisseld; waaronder een Trio van Haydn met een daverend handgeklap bakroond werd. Eindelijk had de plegtige uitdeeling der prijzen plaats, besloten door een Cantate van Romberg die *Harmonie der Sphaeren*, waarin de kweekelingen op nieuw de schoonste bewijzen van geoefendheid en smaak aan den dag legden. Ten slotte beklom dezelfde gesichte spreker nogmaals het spreekgestoelte, gaf in treffende bevoordingen zijne goedkeuring over de gehoudene oefeningen te kennen, bragt de welverdiende hulde aan den werkzaam en kundigen Directeur, alsmede aan de onderwijzers, die zijne edele pogingen tot beschaving van het hart en het verstand der jeugd schragen, toe, en nitte de wilmeenendste wenschen voor den voortdurenden bloei eeper innigting, waarin die verheven taak, welke op de maatschappij van zoo veel invloed is, op eene zoo loffelijke wijze vervuld wordt, wenschen welke even hartelijk door al de genen, welke deze treffende plegtigheden hadden bijgewoond en door de élèves, die reeds zooveel aan de zorgen en kunde van hunnen directeur, te danken hebben, gedeeld werden.

Dezer dagen is uit een Duitsch dagblad door ons, alsmede door andere Hollandsche couranten, overgenomen een brief uit Stuttgart, meldende dat de reis van Z. M. den Koning van Wurtemberg in verband stond met het voornemen, hetwelk bij Z. K. H. den Prins van Oranje zou bestaan om van zijne regten op den troon afstand te doen.

Wij worden thans uit eene officieele bron verzocht te melden, dat de reis van Zijne Wurtembergsehe Majesteit naar Nederland geen ander doel heeft dan een vriendschappelijk bezoek aan ons hof, en vooral aan H. D. doorluchtige dochter, H. K. H. de Prinses van Oranje. (A. H. B.)

LEEUWARDEN 31 juli. Hoezeer de ziekte in de aardappelen zich meer algemeen verspreidt, en er vele landen door aangetast zijn, zoo is het zeer gelukkig dat de knollen tot hertoe onbesmet blij-

van; slechts zelden krijgt men eenen aangestokenen aardappel te zien. Deze zoo hoogst nuttige knol is daarentegen thans zeer meelrijk en bevat daardoor meer voedingstoffen dan in de beide vorige jaren.

WEEDE KAMER DER STATEN-GEENERAAL.

Zitting van 2 Augustus.

In de zitting van heden is ingekomen eene koninklijke Boodschap, ten geleide van een ontwerp van wet strekkende tot vaststelling van titel IV, boek I van het nieuwe wetboek van strafregt, handelende van daders, mededaders, medeplichtigen en begunstigers van misdrijven. — Verzending aan de afdeelingen. De beraadslagingen over het 3de hoofdstuk van de staatsbegroting voor 1848-1849 (het departement van buitenlandsche zaken) worden geopend.

Verscheiden sprekers voegen het woord, ten slotte wordt het hoofdstuk met 32 tegen 26 stemmen aangenomen.

In de avondzitting van heden heeft de beraadslaging plaats gehad over het 6de hoofdstuk der begroting van uitgaven voor 1848 en 1849 (departement van justitie), en is dat hoofdstuk met 35 tegen 23 stemmen aangenomen.

Zitting 3 Augustus.

In de zitting van heden morgen heeft de beraadslaging plaats gehad over het 7de hoofdstuk der staatsbegroting (departement van Binnenlandsche Zaken) en is dat hoofdstuk met 31 tegen 27 stemmen aangenomen.

Daarna is de beraadslaging geopend over het 15de hoofdstuk der staatsbegroting (departement voor de zaken der Hervormde Eeredienst enz.), welke heden avond ten 8 ure zal worden voortgezet.

Wij hebben ontvangen eene *Oproeping aan Nederland*, om de eer des Vaderlands te handhaven, waarbij het voorstel gedaan wordt om bij gelegenheid der viering in het aanstaande jaar van het eerste vijf en twintig jarig tijdperk van het vijfde eeuwgetide der uitvinding van de Boekdrukunst, te Haarlem ter eere van den uitvinder, Laurens Coster, een meer waardig standbeeld op te rigten, een plan, hetwelk door het stedelijk bestuur van Haarlem met den meesten bijval en met dankbaarheid ontvangen is. Gaarne voldoen wij aan het verzoek door den heer Noordzee, ontwerper van gemeld plan, aan alle dagbladen en tijdschriften gerigt, om aan het voorgenomen plan meer algemeenheid te bezorgen en toonen wij ons bereid tot derzelfter uitvoering mede te werken. De heer Noordzee heeft in overeenstemming met de heeren de Vries en Schinkel, aanvankelijk het volgende voorgesteld:

- 1°. Er zal een Metalen Beeld voor Coster uit de door de natie bijeengebragte, gelden, opgerigt worden.
- 2°. Het zal door Nederlandsche kunstenaars ontworpen, bewerkt, gegoten, en aan de stad Haarlem vereerd worden.
- 3°. Er zullen uitnoodigingen tot het leveren van geldelijke bijdragen aan alle vereenigingen en personen, die eenigzins met deze zaak ingesoomd kunnen wezen, gedaan, en van de ingezamelde gelden oopenbare melding gemaakt worden.
- 4°. Er zal door tien (of naar goetvinden door meer) van hen, die, in de eerste maand na afkondiging dezes, voor de hoogste som tot de uitvoering der onderneming zullen hebben ingeschreven, eene Commissie benoemd worden, onder den naam van *Coster's Commissie*, welke zich met de plannen van uitvoering voor het op te rigten beeld, en met de administratie en bewaring der bij een te brengen gelden belasten, en deswege openlijk verslag uitbrengen zal.
- 5°. De heeren de Vries, Schinkel en Noordzee zullen uitgenoodigd worden, om inmiddels de eerste voorstellen voor de ten dezen vereischte maatregelen te doen, en zich vroedloepig met de eerste werkzaamheden, en het ontvangen van de eerst inkomende gelden te belasten, waarvan zij in den kortst mogelijken tijd aan de eerste vergadering van de *Coster's Commissie* rekenschap zullen geven.

De tijd van de opmting zal zijn bij gelegenheid van het eerste vijf en twintig jarig tijdperk van het vijfde eeuwgetide der uitvinding, voorvallende op den 10en en 11en juli 1848, of op zoodanig tijdstip, als later blijken zal met de omstandigheden en de werkzaamheden het best overeen te komen.

N.B. Gaarne willen wij ons met de ontvangst en het overmaken der daartoe bestemde gelden belasten, mits ons *franco* toegezonden wordende.

Mengelwerk.

„Kap men nog mensch zijn
„Zonder Christen te wezen?”

OPLOSSING VAN GROOTE VRAAGSTUKKEN

(Vervolg van ons vorig nummer.)

III. HOOFDSTUK.

verschillende oplossingen. (Van de vraag: Waar-
van kom ik?)

Men kan de oplossingen, welke tot op dezen
aan die vraag gegeven zijn, tot een viertal
verleiden.

Waarvan komt de mensch? Het is mij onbekend,
ik bekannet er mij niet over, antwoordt de
overschillige.

De mensch, zegt de pantheïst, is een der ontel-
bare deelen der noodzakelijke eenheid, eene wij-
ging eene voorbijgaande gestalte van het groote Al-
le. De mensch, zegt de godvrachter, is het werk
der natuur, het onwillekeurig voortbrengsel der
hele, een nog al aardig gewrocht van die blinde
magt, welke de eenwige stof bezielt.

De mensch, zegt de christen wijsgeer, is het
werk van een eendeloos verstand en magt, dat alleen
van alle eenwigheid bestaande, in het begin der
tijden heeft gezegd: Dat het heelal en de mensch
zijn; en het heelal en de mensch waren.

Welke is van deze vier oplossingen de redema-
tigste, welke is den mensch het meeste waardig?

IV. HOOFDSTUK.

Vraagstuk van den onverschillige.

In het algemeen is de onwetendheid eene zaak,
waarop men zich niet verhoovaardigt. In alle oor-
den wordt de naam van weetniet geacht voor be-
bedigend, en eensbetekenend met die. Men is
gewoon van op de straten daarop te worden
met de vuist of den klomp, en in de zalen met
den degen. Deze woorden: in ken niet, ik weet
niet, welke zo algemeen worden gebruikt te wor-
den, schijnen ten ontegenwoordige toe te behooren, zoodra het
maar vragen betreft, van hoe luttel belang ook.
Er is dit en gene lid van het instituut, wien men
eerder een voor een al de haren uit den baard
zoude trekken dan zulke slecht klinkende uitdruk-
kingen.

Van waar komt het dan, dat bij een godsdienstig
onderwerp, die wijze van spreken, verre van be-
bedigend te schijnen, iets ik weet niet wat, aan-
merklijks heeft, voor zekere, beroemde letterkun-
den en geleerden? Van waar komt het dan, dat
de mensch van verstand zich ontegenwoordig zoude achten,
indien men hem den naam gaf zich met de godsdienst
bedig te houden? Het is mogelijk, omdat niets
zo algemeen is als het godsdienstig onderwijs. Maar
het zeker ware eene zotte ijdelheid. Indien er roem
bestaat om te weten hetgeen het algemeen der
menschen niet kent, zoo is het eene domheid, on-
bekend te zijn met datgene wat de geheele wereld
weet.

Hoe! de onwetendheid zoude het bewijs van een
hopen verstand, het kenmerk des vernufts zijn,
dat geval zette de meester den zedel de ooren
op, en beklimme de eereplaats; ik groete u koning der
sterke geesten. Men moge zich, zoo veel men wil, uit-
spreken, doch het is niet in de magt van den mensch
te laag genoeg te zinken om aan het dier des pal-
men der domheid te betwisten.

Het betaamt voorzeker niet, zoo hoog het hoofd
te dragen, wanneer het hart zoo laag gezonken is,
wanneer men zichzelf zoo veracht, dat men geen
minste kommer hebbe over dit vraagstuk: Ben ik
het werk des toevals of dat eener oppermagtige
wijsheid? Zal het wezen, dat in mij denkt, vernie-
d worden door den worm des grats, of, ont-
aan van deszelfs ruw omhulsel, plaats gaan nemen
in de rei der onsterfelijken.

Indedaad, waarop berust de kracht van den
geest, welke zooverne gaat dat zij de nest smooft?
op de laagheid van het hart. Het is reeds lang dat
men het gezegd heeft. De goddelijke wil niets ge-
looven, omdat hij naar het recht staat van alles te
mogen doen. Indien hij weigert de leerstukken te
onderzoeken, dat is het omdat hij het hoofdstuk
der pligten aan het einde ziet. Laat hem het ge-
heim van zijn geluk, gunt hem zekere schan-
delijke tijdkortingen, en gij zult hem de ongelooft-
lijkste zaken doen gelooven.

Wat echter is dwazer dan zulk een gedrag? Zal
God minder zijn, omdat men er behagen in schept
van aan Hem te twijfelen. Zullen de eeuwige
kerkers, bestemd voor den verachter zijner wet-
ter, minder verschrikkelijk zijn, omdat men zich
daarin geblinddoekt neerwerpt?

Op het woord van het lach, de onverschillige,
maar is een lach, genoeg, om het geloof van het
menschelijk geslacht omver te werpen. Een ik ge-
loof niet, gebouwd op de onwetendheid, zou dat
opwegen tegen de overtuiging van duizende mil-
lioenen menschen, en der honderd en vijftig dai-
zend millioenen menschen die ons zijn voorgegaan?
Want over het bestaan eener toekomst van straf-
fen en vergelding is er slechts eene stem geweest
in het heelal.

De onverschillige kan niet zeggen. Ik ben zeker,
dat het toekomstig leven slechts eene herenschijn-
is. Hoe zoude hij de oplossing van een vraagstuk
verkegen hebben dat hij nooit onderzocht heeft,
vooral wanneer de ontegenwoordige meerderheid zijne
gelijken het tegendeel beweert, en er genoegzame
gegronde reden voor aanvoert.

Indien hij redelijker wijze de valsheid van de
godsdienst niet kan bewijzen, dan is het mogelijk
dat de godsdienst waar is en niet hier, van dan
af zijne redeneringen. Het is mogelijk, dat er een
God, Schepper en Wetgever bestaat; het is moge-
lijk, dat hij den mensch pligten heeft opgelegd,
voor wier nakoming hij eenmaal met eene godde-
lijke heerlijkheid zal beloon worden, over zonen
trading, integendeel den mensch in een eeuwige on-
geluk stort. Het is dan mogelijk dat hij het ver-
laten van dit leven de gezochte onwetendheid der
wetten van den grooten meester, mij berooft van
een onberekenbaar geluk, en mij straffen berok-
kent waarbij de ellende van dit leven slechts eene
flauwe schets rijt. In alle geval kleingeestig was
het, zich met zulk eene vraag bezig te houden.—
Had Pascal geen gelijk toen hij zeide: dat hij geene
woorden had om zulk een ongerijmd schepsel te be-
titelen.

Van welke zijde men den onverschillige in zake
van godsdienst ook beschouwe. Maar ik
geloof dat er over dat onderwerp een boek bestaat,
zoo goed gemaakt, dat de schrijver sedert tien ja-
ren vruchteloos weet om het te vernietigen. Daar-
heen zend ik den onverschillige, indien hij na de
lezing nog den beroemde nithangt, nadert leerlin-
gen van Hypocrates, het is aldan uwe taak.

V. HOOFDSTUK.

Oplösing van den pantheïst. — Wat het pan-
theïsmus is.

Wist men niet, dat er geene voor den hoog-
moedige groote dwaasheid bestond, wanneer het
te doen is, om God te ontvlugten, zoude men
nummer kunnen beseffen op hoedanige wijze zich
het pantheïsmus in menscheijke hoorden heeft
kunnen vestigen.

Een christen wijsgeer heeft van den misdadigen
mensch gezegd: „Wilt gij aan God ontsnappen?
werp u dan in zijde armen!” De pantheïst heeft
heter geoordeeld zich, dat ge u in nuttelode natuur
te werpen. Ik ben God, een gedeelte van God,
heeft hij gezegd, hoe zoude hij mij kunnen treffen,
zonder dat de slagen op hem zelven terug kwamen.

Wanneer, door aanhoudende vernuftige beproe-
gingen, een verstand zich genoeg verhard heeft
aan de ongerijmdheden, om zijn gering eentwiv-
ik, met dien oneindigen Ik te verwarren, wan-
neer hij in ernst uit alle de verstandelijke en stof-
felijke eenheden, de onafhankelijke eenheid heeft
kunten samenstellen, dat het opvolgend bestaan
de eenwigheid, uit alle onvolmaakte, voorbijgaande,
vergankelijke wezens, het onvergankelijke, het
onveranderlijke, het oneindig wezen; wanneer,
maar ik zie het die vierde mijner lezers gezuw,
weinig ervaren, zoo het schijnt, in het pantheï-
stisch stelsel, alhoewel grondig bekend met de
godsdienstige, wijsgeerige, staatkundige, letter-
kundige en tooneel-dwalingen onzer eeuw. Beproe-
ven wij het dan om het han in weinige woorden
te doen kennen: uiteenzetten is hier wederleggen.

Tot op deze laatste tijden hebben al de wijs-
geeren, die niet aan God, als met den oer-
sprong van het heelal onledig hielden, geëindigd
met einde aan het stelsel, of eerder aan de daad
der schepping te geven. God sprak en alles was:
Stelsel zoo groot, riep J. J. Rousseau uit, zoo
vertroostend, zoo verheven, zoo bekwaam om de
ziel te verheffen en een grondslag aan de deugd te
geven, een stelsel zoo treffend, zoo heerlijk, zoo
eenvoudig, een stelsel dat mitder onbegrijpelijke
taken aan den menscheijken geest biedt, dan men
ongerijmd in alle andere vindt!

Toen, het te waar begreep men niet beter dan
op onte dagen, hoe de oneindige magt het heelal
van het niet tot het zijn heeft overgegaan,
maar het was eene daad, bekrachtigd door een god-
delijk bewijs, bekrachtigd daarenboven door
de reden, welke zonder moeite het onbestaanbare
eener andere grondstelling bewees. Men geloofde
dan aan de schepping, en men bloode er niet
over, aangezien deze twee voortreffelijke wijsgeerige
grondstellingen. 1°. Eene oneindige wijsheid niet
kan beseffen. 2°. Het voorregt van niets te gelooven
behoort alleen aan het dier.

Indien de stelsel vernuftige dwaze weinig belang
op verhoogde wijsheid, aandacht met te vragen, hoe
God mogelijke wezens, werkelijke wezens konde
vormen, en hoe die wezens van God en door God
konden zijn, zonder eens te zijn met God: zoudde
haar geantwoord: Nietige dwaze, tred in a zelve
terug en gij zult er verschijnselen vinden overes-
komstig met de schepping. Elken dag dat uw ver-
stand getroffen wordt door een louter mogelijk
voorwerp, dat voorbeeld door eene redevoering,
door een standbeeld, door eene schilderij, kan
het zich niet door dat vernuftige, door de
taaf, den heitel of het pantheïstische stelsel de een
verdrag aantegean. Dit van het pantheïstische niet
bestaan dan door u, verschilt echter van u, ver-
schillende van de gedachte wier uitdrukking ze
zijn, verschillende van de wijsheid die ze heeft
ontworpen, van den wil die dezelve vrijelijk
heeft voortgebracht. Na dit alles, zult gij dan
weigeren te gelooven, dat het oneindige wezen,
door de magt van zijn woord, vrijelijk zijn
wijsheid heeft kunnen tot stand brengen den stand
van denkende wezens, en dat die wezens zijn van
hem, door hem, in hem, zonder hem te zijn?

Deze wijsbegeerte over de wereldvorming was
zoo slecht niet, gelijk men ziet; maar in de oogau
van den hoogmoed, die waant alles te kunnen
doen, heeft zij het hoofdebrek van geheel te zijn
afgemaakt. Het was dus voor dezen eene behoefte,
op eigen grond een uitgang te hebben, en daar
de grondslag van den hoogmoed domheid is, stelde
zij in plaats der redematige kennis der schepping,
de zoo afgeleefde als domme bespiegeling der af-
vloeiing. Eene iederdaad wel afgeleefde bespiege-
ling, doordien zij de eerste was, welke zich aan
den menscheijken geest, niet door het eene licht
opgehieldert voordeed. Inderdaad, het pantheïstische ge-
dachte van de wijsgeeren der oudheid, versterken

